

Szijj Ferenc: Agyag és kátrány. Fényleírás.

Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2014.

Szijj Ferenc 1958-ban született Szombathelyen, jelenleg Budapesten él. Író, költő, műfordító. József Attila-díjas alkotó. Lírája súlyos, egyéni tónusú, nehezen összevethető. A folyamatos kísérletezés és lezáratlanság jellemzi. A *Kenyércédulák* (2007) után pontosan 7 évvel jelent meg eddigi utolsó kötete, az *Agyag és kátrány*. A kötet 2015-ben Aegon-díjat nyert.

A kötet eredetileg a *Fényleírás* címet viselte, később a szerző úgy döntött, hogy ezt a költői szóalkotást alcímmé teszi, szabadon hagyva annak jelentésrétegeit és funkcióját. A Fényleírás mint alcím(?) inentől kezdve önálló életet él, éppolyan nehezen rögzíthető szerepe és pontos jelentése, mint ahogyan a szövegek és azok minden sora is ellenáll a végleges értelmezésnek. A rögzíthetetlenség, a folyamatos újraértelmezés, az értelem megragadása és annak érvénytelenítése, a fény fel- és eltűnése – csak az értelmezői rács állandó áthelyezésével tehetünk kísérletet arra, hogy a szövegek integritását, kísérletező jellegét ne sértsük meg. Az egyik fontos szerzői visszavonás az állítás visszavonása, érvényének felfüggesztése. Ugyanakkor a Fényleírás alcím megbízhatóan kijelöli a kötet egyik lehangsúlyosabb motívumát: a fény és a fény árnyalatainak jelenlétét és természetesen hiányát. Mind a cikluscímek (*Sötétség, Fényzaj, Szürkeség, Agyagfény, Napfény*), mind a versek egy részének címadása kapcsolódik a fény témájához (*Idegen sötétség, Ragyogás, Hajnal, Folyékony sötét*). Ez a motivikus szerkesztés hívja az olvasót arra, hogy a szövegeket összeolvasva, a kötet egészének kérdésfeltevését is megpróbálja megragadni. Mit jelent a fény? Mit jelent a fényt leírni? Vagy fénnel (le)írni? Leírható-e a fény? Megragadható-e a megragadhatatlan? Mit tehet az, aki az állandóságot szereti és próbálja megtalálni egy folyamatosan változó világban? „Parkolt a tér sarkán két autó is, az engem/egy kicsit zavart, mert a parkoló autókat se szeretem/ a képeken, azok csak véletlenül vannak ott,/és ideiglenesen, én meg inkább az állandóságot szeretem,/vagy a tartóságot, a tárgyak súlyát, ahogy oda vannak/ nehezdedve a térbe” (*A tárgyak súlya*). A 'leírás' a rögzítés igényét fogalmazza meg, míg a 'fény' beemelése az összetételbe az állandó mozgást, változást hívja meg. Az oximoron jellegű társítás a beépített kudarc lehetőségét vetíti előre („de legalább próbálkoztam”)¹. És néha talán mégis sikerül megragadni azt, ami van: „Semmi sem biztos, de mindent/ le lehet írni pontosan” (*Fényzaj*) A fénnel való játék helyenként oldja a kötet témáinak súlyosságát, némi levegőt és szabadságot ad (*Képek a monitoron*), felfüggeszti az anyagba rögzítettséget – amit a kötet címe sugall (*Agyag és kátrány*).

A kötet egészén átutazva (az utazásra még visszatérünk) valószínűleg azt érezzük: az *Agyag és kátrány* cím sokkal inkább lefedi mindazt, amit a szövegek összessége bennünk keltett, mint a *Fényleírás*. A szövegekben a beszélő kíméletlenül, tárgyilagosan és megkérdőjelezhetetlenül fogalmazza meg az életút benyomásait, tapasztalatait, belátásait. A mondatok súlyosságát és megkerülhetlenségét az adja, hogy alanyuk mindvégig az én „Félek a sötétségtől.... A félelem, hogy lát engem valami a sötétben is...A szememben is sötétség van.”(Sötétség); „Én se engedek. Ha nekem nem engedtek régen,/ és most már mindegy, hogy miben, hogyan,/ és mi lett volna a vége, akkor én se engedek.” (*Idegen sötétség*); „Értetlenül fogadnak, a nevem/ nem jelent semmit” (*Megérkezés*); „Mától nem szólok senkihez, / mert a legegyszerűbb szavakat sem értik” (*Tevékeny élet*).

Erőteljes szerzői szándék is a belső utazás: a hétköznapi gyorsaságából és általában vett megvilágítottságából megérkezni egy lassabb, sötétebb, de biztosabb, tartósabb világba: „Mégis érdekelt, hogy a felszínből – mert a fény általában csak a felszín világítja meg – hogyan lehet az alatta levőre következtetni, illetve a felszín hogyan tudja elrejtetni az alatta

¹ Szijj Ferenc: Lényegében megvakítom magam.

levőt”² Szijj Ferenc lefelé, befelé, a lélek mélyrétegeibe vezeti be az olvasót a lírai én radikális és önreflexiókban gazdag utazásán keresztül. Az utazás mint minimális epikus keret egy másik síkon szintén megjelenik, a kötet nyitóverse már címében is ezt hozza (*Utazás*). Az elindulás, úton lét és megérkezés mozzanatai végigkísérik a kötetet (*Készülődés, A menekülés kezdete, Megérkezés*).

A cikluscímek (ld. feljebb) meghatározzák az olvasás irányát: az utazás előre és befelé tart. A születéstől a halálig,³ lefelé a lélek mélyrétegeiig, ahol furcsamód egyre több a fény (Az utolsó cikluscím a *Napfény*) – ahogy egyre hosszabb a megélt idő, a tapasztalat, a nézőpontváltás lehetősége, a lírai én képesség válik kívülről, szemlélni mindazt, ami nehéz, ami lefelé gravitál. Az átélt idő fényt, türelmet, bölcsességet, belátásokat, elfogadást hoz – így (is) illeszkedik Szijj versciklusa a lélektani utazások sorába: Odüsszeusz vagy éppen Dante bolyongásának és hazatérésének történetét is felidézheti az olvasóban a kötet. Azzal a különbséggel, hogy a kötet végig nyitva hagyja a kérdést: lehet-e valóban hazatérni, otthonra találni, megnyugvást lelteni – mit is jelentenek egyáltalán ezek a szavak. Vagy: csak az otthonosságnak, megérkezésnek egy másfajta jelentése létezik ebben a világban: „Külső otthonosság.” (*A látvány*)

A belső és a külső utazás egy másik szinten is találkozik. A lelki táj számtalanszor projektálódik a külsőbe, a külső mint a belső kivetített mása, hordozója, felülete jelenik meg. Nem véletlen a „tűzfalak” rengetege, az ember nélküli városi táj, a nominális stílusban megjelenő, állóképszerű, díszletszerű közeg (*Tűzfalak*). Az utazó lélek magánya és elérhetetlensége transzformálódik a külső embertelenségbe (érezhető ennek a szónak a többféle jelentése). Az utazás helyszínei, állomásai szimbolikus terek, szimbolikus tájak – miközben a szerző valóságosságuktól sem fosztja meg őket. Elmosódik a határ ember és tér/tárgy között: az emberi elszemélytelenedése és a tárgyak személyessé tétele, fénnel átítatása közel hozza egymáshoz a tájat és a benne utazót.

Az utazás a kötetben időbeli úttá is válik: megjelennek a múlt – gyermekkor, kamaszkor – történései (jóllehet többnyire meglehetősen szimbolikus formában), a lírai szövegek egy része akár családi fotónak is tekinthető, felvillan többször a nagypapa alakja (*Visszafordulás*). Az időbeli számvetés azonban nem annyira az életút szempontjából fontos, nem annyira az eltelt élet súlyát méri, hanem sokkal inkább a keresés, az énkeresés, az útkeresés témájának, kérdésének rendelődik alá. Megszakítható-e az időbeli rend, ki lehet-e lépni a sorból, lehet-e radikálisan más helyet találni az ég alatt, mint az ősök tették: „Nem folytatom az életüket. Meg van nekik írva előre,” (*Működés*). Az eltűnés, feltűnés, alakváltás nemcsak a fényt jellemzi, hanem az én metamorfózisában, identitásdefinícióiban is tetten érhető: „Vagy azt tudom: ez vagyok én,/nyikorgó szekér mögött megyek, saját /lehetőségeimből nincs előttem

² uo.

³ A kötet „tartalmaz egy bújtatott történetet a sötétségtől a legnagyobb világosságig, illetve a születéstől a halálig.” <http://www.barkaonline.hu/megkerdeztuek/4518-megkerdeztuk-sziji-ferencet> (Ménesi Gábor interjúja)

semmi,/ egy félelme vagyok, vagy annyi se,/ egy tartozék.” (*Működés*). Egyfelől a szerző elviszi a lírai ént a feloldódás, megszűnés határáig: „Feneketlen gödör vagyok” (*Futás*) – miközben egy másik szövegben nyomatékosan kijelöli a helyét: „A csillagok kijelölik a helyem,/ és csak ahhoz kell ragaszkodni.” (*A kórház tetején*)

Egy tágabb kontextusba helyezve az utazás/keresés témáját, az úton lét egyik gravitációs ereje, visszatérő gesztusa a létértelemre való rákérdezés, az egzisztenciális kérdezés, a végső alapok firtatása. Ezáltal válik a megírt belső út általánosan emberivé, ezáltal nyílhatnak meg saját belső terek az olvasóban a befogadás során. A feltett kérdések kapcsolódnak a létértelemre kérdező líra és a drámai költemények hagyományához, ám a kérdések megfogalmazása, feltételének módja újszerű, provokatív: „Egy öregasszony az utcán a kezemre csap,/ de nem látja senki, nincsenek járókelők, könnyű táskával /hazafelé tartó vasutasok, magáért van a világ, / akkor meg mi változna a javamra?” (*A látvány*), „Mit ültetek és mi kel ki? Szép, tavaszi nap,/ csinálom, amit más is, de az enyémből/ mi lesz?” (*Idegen sötétség*), „Az a rengeteg idő kié lehetne?” (*Sötétség*)

Az értelemkereső út során a világgal való találkozás a lírai én számára számtalanszor mutatja a rend, a törvény hiányát, az abszurd jelenlétét: „miután elindult a vonat, ez a zárt és jó világ/ a külső világban, amely ehhez képest veszedelmesen nyitott,/ ahol nincs egységes jóság és egyetlen érvényes nyelv, /hanem csak véletlenek, a keveredés, a nehéz dologosság/ és az átláthatatlan viszonylatokban élő emberek/ ismeretlen feltételekkel meghozott döntései.” (*A másik világ*)

A kötet a lassú, türelmes, kiváró, „erőszak nélküli” olvasás technikáját igényli. A szövegek megállnak önmagukban, de feltűnő az erős kötetkompozíció, melyet többek között a ciklusokba rendezés, a motivikus szerkesztés és a visszatérő stílusbeli megoldások hoznak létre. A szöveg sodrása az utazás témáját emeli ki, az áthajlások tömege a megállás nélküliséget. A rögzíthetetlenséget és változást jelzi a mondat szerkesztés, a nehéz hömpölygés, a versfolyó, a megállíthatatlan szavak, a felsorolások lezáratlan áradata. A verseknek többnyire csak végük van, zárlatuk nincs. Vagy éppen fordítva: zárlatuk van, de végük nincs. A befejezetlenség nem a türelmetlenségből, hanem a befejezhetetlenségből fakad. Az élet megragadhatatlanságából és rögzíthetetlenségéből. Ami rögzíthető: a fények változó játéka: homály, szürkeség, fekete, fehér, ragyogás, agyagfény, törtfény. Még a polaritások is feloldódnak: a fekete nem valódi fekete, még annak is története van, egy történetet őriz: hogyan is vált ő feketévé (*A szigorú semmi*).⁴

A kötet tananyagba való illeszthetősége.

Mivel mélyülő olvasási technikára és szabadon lebegő (rögzíthetetlen) megértésre épít a kötet jelentős része, ezért leginkább az utolsó évfolyamon várható el, hogy sikerrel feldolgozható

⁴ <http://www.litera.hu/hirek/ketfele-sotet> (Molnár Illés: Kétféle sötét)

belőle néhány szöveg. Tanítható a kortárs líra részeként, de akár szétvágva, tematikusan is. Hozzákapcsolható a József Attila-i várost leíró „tájversekhez”, illetve a számvetés, elmélkedés alapvető témája és módszere miatt ugyancsak József Attila filozófiai, egzisztenciális indíttatású létfelmérő verseihez is kapcsolható (pl. Eszmélet, Medáliák). A gyerekkort, kamaszkort megidéző szövegek illeszthetőek Szabó Lőrinc költészetéhez is. A pillanat megragadására tett kísérletek rokonságot mutatnak az impresszionizmus törekvéseivel, tehát például Tóth Árpád lírája is kínál párhuzamokat, összevetési lehetőségeket. A párhuzamok mellett fontosak a jelentős eltérések is – ezt mutatja például a hajnal mint napszak két nagyon eltérő megragadása (Tóth Árpád: Körúti hajnal, Szijj Ferenc: Hajnal). A szürreális elemek megjelenése miatt illeszthető az avantgarde tanításához is, pl. Kassák utazóverséhez (*A ló meghal, a madarak kirepülnek*).

3-5 óra erejéig a kötet önállóan is feldolgozható, megjelölve a párhuzamokat. A visszautalásokban távolabbra is mehetünk, pontosan azért, mert a kötet két alapvető toposzra, szimbólumra épít: az út, utazás képére és a fényvel kapcsolatban álló képekre. Ugyanakkor a kötet hoz jellegzetesen kortárs jegyeket, ezeket is előtérbe állíthatjuk a tanítás során.

A kötet nagyobbik része a megszokott lírai terjedelmekhez képest hosszabb szövegekből áll. Ezen szövegek egy része nehezen feldolgozható hagyományos órakeretben (és hagyományos, teljes osztályos létszámmal), tekintettel a szövegek hosszúságára és a lassú olvashatóságra/befogadhatóságra. Éppen ezért talán nem túl nagy kompromisszum szövegegységeket, részleteket választani – és azt témákhoz rendelni. Egy-egy feladatnál ezt a feldolgozási módot választottam, jelezve hogy szövegrészlettel dolgozunk. Ez a módszer azért is tűnik legitimnek, mert a szövegegységek mereven ellenállnak a végleges értelmezhetőségnek/jelentésrögzítésnek.

A szerző sok ponton él az értelmet felfüggesztő képi kreativitás és intuíció eszközével, a költő épít a rendet, törvényt, logikát megbontó véletlenekre, beépített tévedésekre, maga is létrehoz egy előre eltervezett káoszt a szövegben: „Van némi vonzódásom a zűrzavarhoz, a hétköznapokba belesimuló káoszhoz, az ismerős, de érthetetlen dolgokhoz. A feladat ezeket valamiképp gyúrni, ezekből kihozni valami olyasmit, ami a maga természetéből adódóan óhatatlanul kissé szürreális lesz. A másik része a dolognak: *zajba* írni, kelteni is a zűrzavart, tehát nem teljesen kerekre formálni az anyagot (szöveganyag, valóságanyag, képzetanyag), hanem hibákat hagyni benne vagy tenni beléjük.”⁵ Éppen ezért legitim a szöveg feldolgozása során sok fantáziára, intuícióra, kreativitásra épülő-ösztönző feladatot beépíteni.

A kötet feldolgozásához 6 óravázlatot készítettem – ami nyilvánvalóan nem valósítható meg teljes egészében. Éppen ezért igyekeztem úgy összeállítani őket, hogy szabadon variálhatóak legyenek, akár a sorrendiség megbontásával.

⁵ <http://kulter.hu/2014/12/katranba-ragadt-beszed/> (Ayhan Gökhan: Kátrányba ragadt beszéd, interjú)

Források

<http://www.litera.hu/hirek/ki-sem-latszom-a-fenybol> (Domján Edit: „Ki sem látszom a fényből”)

<http://www.litera.hu/hirek/ketfele-sotet> (Molnár Illés: Kétféle sötét)

<http://www.barkaonline.hu/megkerdeztuek/4518-megkerdeztuk-sziji-ferencet> (Ménesi Gábor interjúja)

http://www.szepiroktarsasaga.hu/tagjaink/Sziji_Ferenc

<http://kulter.hu/2014/12/katranynba-ragadt-beszed/> (Ayhan Gökhan: Kátrányba ragadt beszéd, interjú)

<http://www.litera.hu/hirek/sziji-ferenc-lenyegeben-megvakitom-magam> (Nagy Gabriella interjúja)

A kötet feldolgozása. Óravázlatok.

1. óra. Ráhangolódás a kötetre. A cím feldolgozása. 45 perc

A,

Kreatív játék az anyagnevekkel. Az osztálynak adjunk anyagnevekből álló listát. Érdeemes pármunkában dolgozni.

- Egészítsétek ki kettővel! Válasszatok az anyagnevek közül kettőt, melyet az és kapcsolatos kötőszóval összekötve egy lírai kötet címét kaphatnánk. Indokoljátok a választásokat! Milyen témákat, hangulatokat, érzelmet kapcsolnátok a választott címhez?
- A pármunka, a választások bemutatása, indoklással.

(homok, selyem, víz, levegő, kő, iszap, agyag, réz, vas, kátrány, korom, gyapjú, fa, föld, olaj, gyémánt) – a lista szabadon variálható

15 perc

B,

Szijj Ferenc: *Agyag és kátrány*.

- Milyen asszociációkat kelt benned a cím? Pókhálóábrával a cím feldolgozása.

A cím többek között meghívja az a környezetet, tájat, díszletet, mely körbeveszi a lírai ént és amely egyben kifejezője lehet a lírai én belső világának is.

Az *Utazás* c. szöveg feldolgozása. (Azért alkalmas a szöveg, mert azt jeleníti meg, honnan indul az én, ugyanakkor a cím előrevetíti a kötet egyik központi képét/témáját.)

Olvasás előtt:

- Az utazáshoz kapcsolódó jelentések felelevenítése. Utazástörténetek.
- Miért lehet ez a kötet nyitóverse? Milyen elvárásaink lehetnek a nyitóvers címe alapján a kötet egészét illetően?

Olvasás után

- Milyen volt számokra olvasni a szöveget? Hogyan hatott Rád a szöveg? Milyen lehet utazni ebben a tájban?
- Melyek számokra a bemutatott helyszín ismerős részei? Melyekkel nem találkoztál még?
- Válassz 5 olyan részt ebből a tájból/leírásból, mely számokra valamiért meghatározó, fontos, feltűnő! A szöveg mellé írd oda, milyen asszociációkat kapcsolnál hozzá!
- Keress példát hétköznapi stílusrétegű szövegrészletre, líraibb, költőibb, poétikai eljárást alkalmazó szövegrészletre! Melyik réteg áll hozzád közelebb?

30 perc

Házi feladat vagy az óra utolsó részén végezhető: Írjátok meg egyénileg/párban a lírai én belső monológját! Mit gondolhat, érezhet ezen az úton? Honnan hová utazik? Mit jelenthet a külső és belső utazás?

Alternatív házi feladat: Szijj Ferenc által bemutatott táj és egy József Attila-i városi táj leírásának összevetése. Lehet részletet is. Pl. Az *Elégia* nyitányát az *Utazással* vagy akár a *Tűzfal* (1) is jó lehet a Szijj-kötetből, pontosan bizonyos elemek hasonlósága miatt (pl. a tűzfal mint közös elem).

2. óra. A szöveg alcímének és a cikluscímeknek a feldolgozása.

A,

A szöveg alcíme: *Fényleírás*.

- Gyűjts össze minél több asszociációt, mely a fény kapcsán eszedbe jut! Mindenki legalább 6-8 szót, összetételt kapcsoljon hozzá! Minden szót külön papírra írd, jól láthatóan/olvashatóan, és tedd le az asztalra (ha van hely, akkor a földre)!
- Körbejárjuk az így kapott szavakat. Válassz magadnak 1-3 olyan szót (mely lehetőleg nem a sajátod), mely cikluscím lehetne! Miért pont azokat választottad? Páros, kiscsoportos megbeszélés.

10 perc

B,

A fényszimbolika az irodalomban.

- Milyen olyan szövegeket olvastál korábban, melyekben valamilyen módon megjelent a fény?
- Milyen jelentésrétegei vannak a fény szónak?

10 perc

C,

A kötet cikluscímei (*Sötétség, Fényzaj, Szürkeség, Agyagfény, Napfény*).

A kötet öt ciklusból áll, minden cikluscím kapcsolódik a fényhez. A cikluscímeket összekevert sorrendben kivetítjük/közreadjuk.

- Mit jelenthetnek az agyagfény és a fényzaj kifejezések?
- Párban: állítsátok olyan sorrendbe a cikluscímeket, ahogyan szerintetek egy sorba kapcsolódnak! Milyen rendezési elvet követtetek?

A sorrend felfedése. A cikluscímek utalnak egy minimális epikus szálra, mely a kötetben végigfut.

- Mire gondoltok, milyen történet épülhet fel a kötetben?

10 perc

D, *Fényzaj* – részlet (Esik az eső utolsó pillanata elé.)

A szövegrészletet sokszorosítani kell.

A 'fényzaj' jelentésének tisztázása.

- A szövegrészlet olvasása egyénileg. Húzzátok alá a fényhez, a fény megjelenéseire kapcsolódó részleteket! Milyen asszociációkat keltenek benneteket a részletek? Válasszatok 3-5 részletet, és írjátok mellé!

- A szövegrészlet bizonyos elemei a világról, illetve a lírai énről állítanak valamit. Keressétek meg ezeket!

15 perc

- A szövegrészletek alapján írjatok egy rövid szöveget (10-15 mondat) arról, milyennek látja a lírai én a világot és benne magát!

(Az utolsó feladat befejezhető otthon is.)

3. óra. A fény megjelenése a kötetben. A fényhez kapcsolódó hagyományos és átírt jelentések. Két szövegrészlet: *Sötétség* (1. egység: *Félek a sötétségtől... varangyos békával*); *Tűzfalak* (2).

A *Sötétség* (részlet) feldolgozása.

- Olvasás előtt: Gyűjtsétek össze a sötétséggel (estével, éjszakával) kapcsolatos asszociációitokat! Milyen irodalmi jelentései vannak a szónak? Számotokra milyen hangulati értéke van (pl. + vagy –) stb.
- A szövegnek nagyon erős a felütése: „Félek a sötétségtől.” Egészítsétek ki a mondatot még eggyel vagy kettővel. Mivel folytatódhat a szöveg?
- A szöveg elolvasása.
- A szöveggel kapcsolatos első benyomások feltérképezése: hogyan hatott Rád a szöveg? Milyen szavak ragadtak meg elsőre?
- Mit kapcsol a beszélő a sötétséghez? Válassz négy szövegrészletet, és próbáld meg értelmezni!
- A sötétség és a félelem szavak kapcsolódnak össze a vers nyitányában. Milyen félelmeket nevez meg a beszélő?
- Versredukció. Válassz ki a szövegből 5-8 szót, melyek leghangsúlyosabbak számodra! Rakd össze a szavakat tetszőleges sorrendben, megoszthatod az így kapott verset/szöveget!

20-25 perc

Tűzfalak(2)

- Olvasás előtt. A *Tűzfalak* a reggel napszakhoz kapcsolódik. Milyen jelentésrétegeit ismeritek az irodalomban a reggelnek? Milyen „reggeli” verseket olvastatok már? (*Körúti hajnal*, *Őszi reggeli* stb. párhuzamok lehetségesek)
- Olvasás előtti szempont. A szöveg a leírás és reflexió szempontja mentén két szerkezeti egységre bontható. Hol húzható meg a két szerkezeti egység határa? Meghúzható-e pontosan?
- Olvasás után. Leíró rész: Mit lát a beszélő? Milyen jelenségeket ragad meg? Milyen többletjelentéssel bírhatnak ezek a jelentések?
- Második szerkezeti egység. Milyen jelentésrétegeket vesz fel a reggel ebben a részben? Megállapításodat szövegrésszel indokold!

- Válasszatok ki 3-4 szövegrészletet, mely megállapítást tartalmaz a világról és/vagy a beszélőről! Értelmezzétek ezeket a részeket!
- Szerinted hány éves lehet a beszélő? Milyen életkorhoz kapcsolnád ezt a szöveget?
- Mi a véleményed az alábbi megállapításokról? A lírai én: elégedett az életével; bölcs; hiábavalónak lát mindent; megtalálja a helyét a világban; csalódott; fontos számára a múlt.

20-25perc

Házi feladat: Írj rövid monológot arról, hogy a lírai én/megszólaló mit vár az élettől!

4. óra: Három tárgy pontos leírása. Szövegfeldolgozás. Szimbolikus tárgyak.

A,

- Az óra előkészítése: előző alkalommal vagy a kötet feldolgozásának kezdetén kérjük meg a tanulókat, hogy hozzanak egy tárgyat (ne mobiltelefont és lehetőleg ne szépirodalmi eszközt), mely számukra valamiért fontos, és története van. Minél régebben van az életükben, annál jobb. VAGY Lehet behozni rengeteg különféle gombot, és azzal is megoldható a feladat, azt a tanár is tud hozni.
- Felvezető intuitív/kreatív feladat: letesszük jól látható helyre a hozott tárgyakat/gombokat. Mindenki válasszon egy olyat, mely most valamiért hívja, érdekli (érdemes hangsúlyozni, hogy ez kifejezetten intuitív dolog, nem kell tudni megmagyarázni a választást).
- Mindenki hagyjon magának néhány percet arra, hogy „megérezze”, mi lehet a választott tárgy története: ki lehetett a tulajdonosa, honnan és hogyan került hozzá, hol lakik a lakásban, mi minden történt már vele, vagy éppen miért fontos a tulajdonosának. (Gomb esetében: milyen ruhán volt, mi történt vele, hogy lett ruha nélkül stb.)
- Nem kell feltétlenül leírni, kiscsoportokban meg lehet osztani a tárgy történetét.
- A megosztás kitérhet arra is, hogy miért ezt a tárgyat választotta, aki szeretne beszélni róla.
- (Elhagyható, de lehet is róla beszélni, hogy aki hozta a tárgyat, miért pont azt hozta.)

20-25 perc

B, Szövegfeldolgozás.

- A tanulók válasszanak, hogy egy bádoggannáról, egy fémkancsóról vagy egy konzervdobozról szeretnének olvasni. Mindenki egy szöveget dolgoz fel. Ennek megfelelően adjuk oda számukra a szövegeket.
- A szövegrészlet elolvasása egyénileg. Húzzátok alá azokat a részeket, melyek szerintetek arról árulkodnak, mi lehet ennek a tárgynak a története!
- Keressetek egy olyan embert, aki ugyanazt a tárgyleírást választotta. Osszátok meg, ki mit tartott fontosnak!
- Írjátok meg a tárgy monológját arról, milyen az ő élete/mi az ő története!

5. óra: A létértelem keresése. Egzisztenciális kérdések a szövegben. *Működés* (részlet), *Szürkeség* (részlet)

A,

A két szöveghelyet sokszorosítani kell. *Működés*: „Nem folytatom az életüket. ... és a gyerekek felől érdeklődik.” *Szürkeség*: „Folyamatosan döntenek valamiről, ... vagy hátul a zászlók.” A szövegeket cím nélkül adjuk oda!

Olvasás utáni feldolgozás

- Szerintetek ugyanabból a versből vagy más alkotásokból van a két részlet? (indoklással)
- Adj címet a két részletnek! A címválasztást indokold! Lehet párban dolgozni.
- Válasszatok ki párban azt a szöveget, amelyik nagyobb benyomást tett rátok!
- Ha feltételezzük, hogy a szövegrészletnek van egy tételmondata, egy állítás, melyről szól, mi lehet az? (Nem kell, hogy szó szerint benne legyen a szövegben.)
- Döntsétek el a szöveg beszélőjéről, hogy igazak, érvényesek lehetnek-e rá a következő állítások
 - Hisz a szabad akaratban.
 - Fontosak számára a hagyományok.
 - Látja az útját a világban.
 - Lázad.
 - Kritikus a környezetével szemben.
 - Kívülállónak érzi magát.
 - Magányosnak érzi magát.

(A gondolataitokat osszátok meg egy olyan párral, akik ugyanezt a szövegrészletet választották.)

- Írjatok két további állítást, mely szerintetek igaz lehet a lírai énré!
- Milyen kérdésekre válaszolnak a szövegrészletek? Számotokra fontosak-e ezek a kérdések?
(Itt lehet arról beszélni, hogyan kapcsolódnak ők a hagyományhoz, a családi örökséghez, mit gondolnak arról, hogy mennyiben alakítják ők maguk az életüket. Összegyűjthetőek azok a szövegek, amelyekben korábban már felmerülhetett ez a téma/kérdés, pl. Madách: *Az ember tragédiája*).

20-25perc

B,

Az összegyűjtött szövegrészletek végiggondolása. Az egzisztenciális-filozófiai kérdések megértése, szubjektív feldolgozása. Esszéírás.

- Válasszatok ki párban hármat az alábbi szövegrészletek közül, és gondoljátok át, mi lehet a kérdés jelentése, mi lehet a megszólalóban! Írjatok ötletbörzét!

- Egyénileg: Egy szövegrészlet kiválasztása. A szövegrészlet legyen egy szubjektív esszé, laza gondolatmenet első mondata. Hogyan folytatódhat a szöveg? Folytasd 15-20 mondattal!
 - a. „Mi tart meg, milyen szirénzaj marasztal a józanság/ innenső oldalán még erre a napra és talán a következőre?” (Fényzaj)
 - b. „Milyen törvények uralkodnak?” (A látvány)
 - c. „Mit ültetek, mi kel ki? Szép, tavaszi nap, / csinálom, amit más is, de az enyémből/ mi lesz?” (Idegen sötétség)
 - d. „Káposztáskő, hólyagos ég, kinek a nevében beszél / a vándor tollbegyűjtő, és milyen nyelven?” (Idegen sötétség)
 - e. „Honnan vegenek időt, ami nem folytatás?” (Megérkezés)
 - f. „Most nem lehet, hát jó, de most ez óvatosság / vagy sajnálkozás?” (Esküvő)
 - g. „Mi ez a gépesség, zakatolás, / fogaskerekék összefordulása?” (Esküvő)
 - h. „Kinek az utolsó álma volt,/ hogy ezt a kevés időt/ már ne a saját testében élje le? „ (Folyékony sötét)
 - i. „Hogyan látnak engem a tárgyak?” (Folyékony sötét)

6. óra: Képek, képiség, vizualitás a kötetben. Kép és valóság viszonya.

A,

A kötet borítója.

A kötet borítóját Sziij Ferenc készítette több fénykép egymásra szkennelésével.

- Az óra előkészítése. Legalább feleannyi – lehetőleg fekete-fehér -- várost ábrázoló képre van szükség, mint az osztálylétszám. Lehet nyomtatni, vagy jó lehet fekete-fehér képeslap, újságkivágás. Közéjük kell elhelyezni a kinyomtatott kötetborítót.
- Letesszük a képeket jól láthatóan, és párban kell választani közülük intuitív alapon: amelyik valamiért megragad benneteket.
- Párban találjatok meg minél több apró, árnyalatnyi részletet a képen!
- A képről készíttetek leírást nominális stílusban. (A korábban feldolgozott *Utazás c.* szövegben számos ilyen példát találunk.)
- Beszéljétek meg, hogy milyen lélekállapot, hangulat kifejezője lehet a táj.
- 6-8 fős csoportokban az így született szövegek és gondolatok bemutatása.
- A képek közül fedjük fel, hogy melyik a kötetborító.
- Mennyire illik a kötethez?
- El lehet mondani, hogyan készült (Sziij Ferenc camera obscurát használ.)

20-25 perc

B, A fotózás filozófiája. *A tárgyak súlya* (részlet): „Nem szeretek forgalmas ... mintha már az eredményt is tudná.”

- Közösen megbeszélni: ki szokott fényképezni (igazából a kamerás telefonok korában mindenki), mi a fényképezés/fotózás célja?
- Milyen képek vesznek körül minket?
- Mi a fotó és a valóság viszonya? Visszaadja-e a fotó a valóságot? Visszaadja-e a selfie a valóságot?
- Mi lehet a célja a megörökítésnek?
- *A tárgyak súlya* (részlet) feldolgozása. A szöveg elolvasása.
- Milyen kérdések, érzések, dilemmák, félelmek foglalkoztatják a megszólalót?
- Mi lehet a célja a felvétel készítésének?
- Miért ragaszkodhat a lírai én a fényképezésnek ehhez a módjához?

